
Excursieverslag Cool Nature

Vrijdag 2 oktober

Tijdens de excursie staat centraal

- * Welke eisen stelt speelnatuur aan beheer?
- * Hoe kan beheer bijdragen aan Cool Nature (spelen, leren en bewegen)
- * Leren van ervaringen met speelnatuur in de praktijk.
- * en natuurlijk inspiratie opdoen

Locatiekeuze

Bij de keuze van de locaties is gezocht naar:

- plekken en organisaties die voor Gelderse gemeentes herkenbaar zijn.
- locaties die verschillend van omvang zijn
- uiteenlopende ligging tov de bebouwde kernen.
- verschil van proces en inrichting.
- diversiteit in het landschap

Bezochte locaties

- Natuurspeelbos te Zeist
- De Elzen bij Dordrecht
- Natuurspeelplaats de Woeste Weide te Sliedrecht.

Organisatie

- Provincie Gelderland
- Stichting Oase/netwerk Springzaad
- Bureau Niche

Deelnemers Excursie

Gemeentes Arnhem, Culemborg, Rheden, Oude IJsselstreek, Montferland, Apeldoorn, Tiel, Zevenaar

1 Natuurspeelbos Zeist

Gelegen op het terrein van het Natuur- en Milieucentrum (NMC) De Boswerf.
Adres: Prins Bernhardlaan 3, 3708 BR Zeist, tel. 030-6922393.

Proces

Initiatief: Het Natuur en Milieucentrum (Jos Gijssen, links op de foto hieronder) heeft het initiatief genomen om een speelbos aan te leggen in het voorjaar van 2008. Via de stichting Oase is er contact gelegd met Paul van Eerd (rechts op de foto) voor het maken van een ontwerp en begeleiding van de uitvoering. In november 2008 is gestart met de uitvoering. De aanleg en het beheer van het terrein is voor een groot deel tot stand gekomen met vrijwilligers.

Betrokken organisaties

Stichting Vrienden van de bossen: ondersteuning onder meer bij het zoeken naar sponsors.

Milieu dienst Zuid Oost Utrecht: het NMC valt hieronder. Een deel van het activiteitenbudget is gebruikt voor het speelbos.

Utrechts Landschap: het terrein is van het Utrechts Landschap. Ze hebben materiële steun verleent met het rooien van bomen en terrein werkzaamheden.

Oppervlakte

Een hectare.

Bezoekers

26000 per jaar, 4000 schoolkinderen. De toegang is gratis.

Kosten

totaal € 20.000,-.

Beschrijving terrein

Het is een geaccidenteerd terrein (zandstuifgebied) met grove den en weinig onderbegroeiing.

Bij het ontwerp en de aanleg is zoveel mogelijk gebruik gemaakt van wat het terrein van zichzelf al te bieden had en met de cultuurhistorie van het gebied. Er zijn 75 douglassparren geroid en weer gebruikt in het speelbos. Voor de speelaanleidingen is nog ongeveer 65 m³ accacia- en kastanjehout gebruikt. Het Speelbos is met name ontworpen voor de leeftijd 4-10 jaar.

Veiligheid

Het ontwerp is voorgelegd aan het Keurmerkinstituut. Een bedrijf dat de bevoegdheid heeft om speeltoestellen te certificeren. Ze kijken anders naar een natuurspeelsterrein dan naar een gewone speeltuin. 'In een natuurspeelplaats spelen kinderen anders; ze zijn alerter en geconcentreerder dan in een gewone speelplek'. Niet overal hoeft dan de valvrije zone van 1,5 meter aangehouden te worden. Bijvoorbeeld bij de evenwichtsboomstammen. Uiteindelijk was het spelhutje het enige onderdeel dat gecertificeerd moest worden als speeltoestel. Daarvan moet dan ook apart een logboek worden opgesteld. Sowieso houden ze hier een logboek bij van het totale terrein.

De kosten voor het Keurmerkinstituut bedroegen € 600,- (exc.). Ze beoordelen ter plekke het terrein. Als voorbereiding moet er een dossier opgesteld worden waarbij per activiteitenplek foto's gemaakt worden en een beschrijving hoe er rekening is gehouden met de verschillende risico's (zijn de te vinden in het attractiebesluit).

Ontwerp

Bijzonderheden

Centrale plek

Met stenen en houtstammen is een centrale plek gemaakt op een licht verdiept stuk.

Getopte beuk

van onderen lijkt het een boom. Boven is de beuk getopt. Geeft meer licht op de plek. Geen foto beschikbaar.

Holle weg

een holle weg door het terrein. De zijanten zijn al begroeid met mossen en planten. Door het weghalen van de sparren ontwikkelt zich nu een kruidlaag en een struiklaag. Bijvoorbeeld jonge berkenopslag.

Pomp

Een pomp op de heuvel. De pomp was eerst aangesloten op drinkwater. Nu is er een pulspuut geslagen. Kosten totaal voor de pomp € 7.000,-. Het pompen van water is een topattractie en inspireert tot samenspelen in grotere groepen. Soms wordt er zoveel opgepompt dat het hele middenterrein blank staat. Oppompen van grondwater valt onder de meldingsplicht zolang het opgepompte water minder is dan 10 m³ per uur of 5000 m³ per kwartaal (deze getallen zijn afkomstig van Waterschap Groot Salland. De normen kunnen per waterschap verschillend zijn).

Beuken omgelegd

Beuken zijn omgelegd maar zitten nog wel met de wortels in de grond. Het idee is om een levende evenwichtsbalk te creëren. Het is de vraag of op den duur de stam het zonlicht kan verdragen.

Stapstammen

Stammen van hardhout (acacia en kastanje op verschillende afstanden geplaatst. De stapstammen zijn aan de zijanten schuin afgewerkt ivm veiligheid.

Speelhuisje

Als enige gecertificeerd als speeltoestel is dit huisje.

Aandachtspunten

Erosie

permanent aandacht besteden aan het vasthouden van de grond op een geaccidenteerd speelterrein. Door middel van begroeiing (beworteling). Sturen van de looproutes.

Speelsporen

Vanuit de pomp was een 'stenen' beek gemaakt. Kinderen graven zo enthousiast dat ze onder door de beek graven.

Beheer

Er is een vrijwilligersgroep inzetbaar voor beheer. Motto: 'alles meteen repareren!' Wekelijks een inspectieronde maken en inspecteren op veiligheid. Vooral op beknelling- en wondgevaar. Bijvoorbeeld afgebroken en uitstekende takken (vooral kleiner dan 44 mm) verwijderen. Een doorgezakte boomstam (die ook doorzakt als anderen erop staan) in het midden stutten met een andere boomstam. Randjes afslijpen etc.

Gebruik

Bijzonder is de combinatie van natuuronderwijs en spelen. Ook bij georganiseerde activiteiten. Het is leuk om met de kinderen naartoe te gaan.

2 De Elzen in Dordrecht

Gelegen langs de oude Veerweg tegenover Paviljoen de Viersprong. 'Eiland van Dordrecht'

Proces

Binnen SBB wordt het gezien als een experiment. Binnen het subsidieprogramma ROTS (recreatie om de stad) van LNV heeft SBB gezocht naar locaties waar men ervaring kon opdoen met speelbossen in de buurt van steden. Als uitloper van de Biesbosch, gelegen binnen bereik van de stad Dordrecht is (in overleg met de gemeente Dordrecht) deze plek gekozen. Het project wordt geëvalueerd.

Ongeveer twee jaar geleden is een bericht in de plaatselijke media geplaatst en op de website met de aankondiging dat er een Speelbos aangelegd zou gaan worden. Kinderen die mee wilden denken/werken konden reageren via de mail of meedoen aan de rondleidingen. Zes scholen (1200 kinderen) hebben gereageerd en zijn met plannen (ideeën) gekomen.

Door landschapsarchitect Cees Bakker uit Deventer is een ontwerp gemaakt.

De aanvullende subsidie gaf SBB speelruimte om formatie vrij te maken voor het beheer en toezicht bij het gebied. Er is voor het totale bosgebied (250 ha) 0,8 formatieplaats. De beheerder besteedt iets meer dan de helft van de tijd aan het speelbos.

Betrokken organisaties

SBB, gemeente Dordrecht, LNV (subsidie), Cees Bakker (ontwerp)

Gebied

Twintig jaar geleden stonden er nog suikerbieten op deze plek. Er ligt nu een natuurgebied van 250 hectare. Binnen afzienbare tijd komen er nog eens zo'n 600 hectare natuurgebied bij.

Het speelbos zelf is naar schatting zo'n 6 á 7 hectare groot. Het gebied heeft een recreatiedoelstelling en een speelbos valt daarbinnen. Het is een wilgenbos gelegen aan het water. Het water is aangemerkt als zwemwater. Het speelbosgebied bestaat uit een open geaccidenteerd terrein aan het water, het water zelf en een wilgenbos met aan de waterrand ook oudere wilgen. Het gebied ligt ongeveer 3,5 km van de rand van de stad.

takkenrillen als afscheiding op weg van de bus naar het open terrein

Aantal bezoekers

Is niet exact bekend. In de zomer duizenden. Een keer per twee maanden zijn er rondleidingen.

Kosten

Totaal heeft de inrichting € 40.000,- gekost.

Veiligheid

Sociaal: kinderen komen er vrijwel niet zonder begeleiding. Blijkbaar ligt het daarvoor te afgelegen. Er is ook veel vandalisme in het gebied. Picknickbanken worden in brand gestoken en de pomp werd vernield en er is veel zwerfvuil van feestende bezoekers. **Fysieke veiligheid:** de Keuringsdienst van Waren heeft het terrein geïnspecteerd. De planken over het water moeten vervangen worden vanwege beknellinggevaar voor de voeten.

Bijzondere plekken

Pomp

de pomp (op grondwater) is geplaatst op de helling. Later is er een stalen beschermkast overheen gemonteerd om het vandalisme tegen te gaan.

Reliëf

Het open terrein heeft reliëf in de vorm van een soort dijken. Aan de speelsporen is te zien dat er veel gebruik van gemaakt wordt. Op de achtergrond het begin van het jonge wilgenspeelbos. Door de dijk is een tunnel gemaakt van oude rioolbuizen.

Water

Water van Zwemkwaliteit. Maandelijks worden er monsters genomen. Het water is slim betrokken bij het speelbos in de vorm van een trekvlot, loopbrug, evenwichtsbalken en wiebelbrug.

Klimboom

Een half omgevallen wilgenboom doet dienst als een levende klim/klauterboom

Doolhof

Geïnspireerd op de ruim voorradige wilgentakken is een doolhof van tientallen meters met allerlei mooie bouwsels gemaakt in het bos. Sommige delen van dode wilgentenen (zie foto met de tenenvlechters) andere delen van levende wilgentenen die dan weer vrolijk doorgroeien.

3 De Woeste Weide

Plaats

Burgemeester Feitsmapark, kinderboerderij Charlotte van Bylandthoeve en NME-centrum de Hooizolder te Sliedrecht

Proces

De natuurspeeltuin de Woeste Weide is aangelegd in 2004. Op de plek waar voorheen een platte weide was als onderdeel van het park en de kinderboerderij. Dit heeft heel wat voeten in de aarde gehad, maar uiteindelijk zijn de ambtenaren en burgemeester van Sliedrecht enthousiast geworden en steunen de natuurspeeltuin. Directe aanleiding was min of meer toevallig. Er werd bagger opgeslagen op de plek waar nu de Woeste Weide ligt. Bomen gingen dood en werden weggezaagd.

Carl van Rijn, initiatiefnemer en directeur van het NME centrum bij de kinderboerderij heeft toen geopperd om de bomen te laten liggen en er een natuurspeelterrein van te maken. In Duitsland hebben ze inspiratie opgedaan bij schoolspeelterreinen. De natuurspeeltuin is ontworpen met participatie van enkele kinderen van verschillende scholen in Sliedrecht, zij vormden een speeltuinkinderraad. De buurt heeft niet geparticipeerd bij het ontwerp of bij de inrichting. De kosten voor inrichting van de natuurspeeltuin was € 35.000,-. Daarbij moet aangetekend worden dat er erg veel steun in natura is verricht.

Betrokken organisaties

NME centrum en verschillende afdelingen van de gemeente Sliedrecht. Jenny van Herrewegen, ontwerpschets en Ellen de Nood.
Oppervlakte: Ongeveer 1 ha

Bezoekers

Vaak zo'n 100 tot 150 kinderen op woensdagen en zaterdag. Plus veel ouders, opa's en oma's met picknickmanden. Het speelterrein is altijd open.

Kosten

Aanleg € 35.000,- (excl. Steun in nature uit allerlei hoeken)
Onderhoud € 20.000,- per jaar.

Beschrijving terrein

Het park met de kinderboerderij en de natuurspeelplaats ligt midden in de stad. In de natuurspeeltuin zijn twee echte speeltoestellen aanwezig die gecertificeerd zijn. Centraal is de heuvel met loop/renpaadjes en de waterloop waarin een grote pomp ervoor zorgt dat er een heuse rivier is die van de berg afloopt. Uitmondend in een spiraalvormig doolhofje. De natuurspeeltuin bestaat verder uit speelaanleidingen die niet gecertificeerd hoeven te zijn. Deze worden zeer regelmatig gecontroleerd door vrijwilligers. In totaal zijn er 20 vrijwilligers actief. De vrijwilligers zorgen voor het onderhoud en toezicht op de natuurspeeltuin. Op woensdag- en vrijdagmiddag en zaterdag is het toezicht geregeld, staat de waterpomp aan en is de kabelbaan in

gebruik. Op een woensdagmiddag zijn er gemiddeld 150 kinderen aan het spelen. Van overlast is nauwelijks sprake bij de Woeste Weide. De hekken van de speeltuin staan altijd open en 's avonds is vaak een groep jongeren aanwezig. Hier zijn duidelijke afspraken mee gemaakt en de verschillende groepen die er komen controleren elkaar. Ook buurtbewoners komen regelmatig langs het park, wat zorgt voor een grote sociale controle. Deze grote sociale controle is één van de factoren die het succes bepalen van de Woeste Weide. De natuurspeeltuin wordt gebruikt in het NME aanbod. Met de seizoenen mee (paddenstoelen, planten, wilgen, dode dieren)

Veiligheid

Fysiek: Er hebben zich in de loop van de tijd geen ernstige ongelukken voorgedaan. De Keuringsdienst van Waren heeft het terrein gecontroleerd. Daarop hebben ze verschillende aanpassingen moeten doen. Een klimboom is afgetopt (zie foto). De waterkwaliteit bleek perfect te zijn. De kruiptunnels zijn afgesloten. De doorgang was te klein om eventueel kinderen eruit te laten halen door volwassenen. Een hut die ze op de afgetopte klimboom hebben geplaatst is afgekeurd en op advies van de keuringsdienst verplaatst. Eenmaal op de nieuwe plek gezet moest de hut gecertificeerd worden als speeltoestel. Kortom een heel ander verhaal dan in Zeist. Blijkbaar kijken de verschillende instanties toch weer heel anders naar speelnatuur. Waar in Zeist door het Keurmerksinstituut nog in de geest van een natuurspeelsterrein het terrein beoordeeld werd, werd hier sec naar de speelelementen afzonderlijk gekeken (geoordeeld).

Sociaal: Het is in de loop der jaren een tuin van de wijk geworden. De barbecueplek wordt regelmatig gebruikt en wordt altijd netjes gehouden. Hondenbezitters lopen door de tuin naar de honden uitlaatplek verderop en houden een oogje in het zeil. Ouders/opa's en oma's hebben heerlijke zitplekjes en kunnen lekker in de nabijheid van de kinderen zitten. Er is een groep van vrijwilligers die op woensdagmiddag en zaterdagmiddag toezicht houden. Er is geen noemenswaardig vandalisme te melden.

Bijzondere plekken

Vuurplaats cq barbecueplek.

Vanaf het begin is deze vuurplaats een succesvol onderdeel. Het wordt veel gebruikt voor barbecues. Opruimen is nooit een probleem. Niemand wil immers in de 'troep' van anderen eten.

Klimboom

De klimboom links is afgekeurd door de Keuringsdienst van Waren. Het is speciaal geplaatst als klimklauterplek. Dat betekent dat het wordt beoordeeld als een speeltoestel. Met die ogen bekeken is het beknelingsgevaar (V vormige verbindingen van takken) en het ontbreken van een valdempende ondergrond voldoende reden om af te keuren. Vervolgens is de boom geknot (rechts) en daarna goedgekeurd.

Heuvel

Midden op het terrein ligt een heuvel (zie ook de achtergrond van de klimboom rechts). Op verschillende manieren kunnen kinderen de heuvel op en af rennen en op de heuvel rennen/lopen. Bovenop de heuvel loopt een riviertje (stroompje foto onder). Een heuvel breekt de ruimte. Op geen enkele plaats is het volledige terrein te overzien. In de beleving wordt een terrein dan veel groter.

Hangbrug

Twee delen van de heuvel zijn met elkaar verbonden door een hangbrug. Dit is uiteraard een gecertificeerd toestel. De beplanting is aan deze zijde heel eenvoudig en pragmatisch tot stand gekomen. Spontane begroeiing en gratis struiken van Intratuin (laurier)

Zitplekjes

Er zijn veel zitplekjes voor volwassenen en kinderen. Eigenlijk een aanrader voor alle natuurlijke speelterreinen. Het biedt (sociale) veiligheid, ook voor de allerkleinsten die er spelen. Zoals op de foto's te zien. Kleintjes lopen alleen de struiken in terwijl vader en oma aan de tafel zitten.

Tunnels

Deze kruipbuizen zijn op last van de Keuringsdienst van Waren afgesloten. Elke tunnel moet altijd bereikbaar zijn voor volwassenen in geval van nood!

Verbindingen

Door de kronkelpaadjes en het reliëf krijgt het gebied het 'woeste weide karakter'. In werkelijkheid is het niet zo groot maar daardoor lijkt het wel groter. Ze kunnen lekker dwalen.

Combinatie functies

Kinderboerderij en natuurlijk spelen. Een ideale combinatie. Er is personele bezetting. Een deel van de natuurspeelplaats wordt educatief gebruikt.

Waterloop

Een gesloten waterloop. Water wordt opgepompt met een elektrische pomp. Via een gemetselde en houten waterloop komt het water in spiraal. Via een kolk wordt het weer teruggevoerd.

Kabelbaan

Nog een speeltoestel is de kabelbaan. Eigenlijk zijn er aardig wat speeltoestellen maar ze zijn wel zo ingepast dat het toch een natuurspeelplaats is.

Verslag Jan Kersten

Foto's: Annika Maan, Jiska Brouwer, Linda de Groot, Willy Leufgen (stichting Oase), Jan Kersten

